

Kungl. Vetenskapsakademien har till uppgift att främja vetenskaperna och stärka deras inflytande i samhället.
The Royal Swedish Academy of Sciences has as its aim to promote the sciences and strengthen their influence in society.

Stockholm 25 juni 2018

Dnr: KVA/2018/163/76

Göran K. Hansson/hs
Ständig sekreterare
Telefon: 08 - 673 95 00
E-post: helene.sundstrom@kva.se

Universitetskanslersämbetet

Yttrande från Kungl. Vetenskapsakademien beträffande Universitetskanslersämbetets rapport ”Kvalitetssäkring av forskning. Rapportering av ett regeringsuppdrag” (Rapport 2018:2, Reg.nr 111- 331-17)

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har inbjudit Kungl. Vetenskapsakademien att lämna synpunkter på rapporten och Akademien vill därför bidra med nedanstående yttrande.

Kungl. Vetenskapsakademien ser i grunden positivt på ett ökat fokus på forskningens kvalitet, en helt avgörande aspekt som nästan helt saknades i Styr- och resursutredningens övergripande modellförslag från januari 2018. Det är genom att öka kvaliteten av forskningen vid landets universitet och högskolor som svensk forskning kan bidra till att lösa de stora samhällsutmaningarna och stärka Sveriges internationella konkurrenskraft. Det kan gälla övergripande struktur på högskolelandskapet, medelsfördelning, rekrytering och det kontinuerliga kvalitetsarbetet ute i verksamheten.

Vi uppskattar att UKÄs generaldirektör Anders Söderholm presenterade sin rapport på Vetenskapsakademien i mars 2018. Efter att ha tagit del av de i teorin rimliga förslagen i rapporten finns emellertid anledning att ifrågasätta om de fungerar i praktiken. Ett utvärderingssystem inriktat mot lärosätenas kvalitetssäkring av forskning hotar att byråkratisera kvalitetsarbetet och leda till ytterligare svällande administrativa strukturer.

Lärosätena lägger redan idag ned stora resurser på att tillfredsställa kraven på uppföljning och på att visa upp att man har de komponenter som efterfrågas. Forskningen har hittills fokuserat på resultat snarare än på processer. En ändring i detta avseende skulle förstärka den myndighetskultur som sprider sig bland lärosätesledningarna, när det istället är det akademiska ledarskapet som borde förstärkas.

Den generella risken med upplägg som fokuserar på processer är att själva resultaten hamnar i skymundan. Det skulle kunna vara så att korrelationen mellan resultat och process är låg, i värsta fall i obefintlig. Det kan finnas många vägar till framgång och det ligger i (den framgångsrika) vetenskapens natur att ha tillräckligt högt i tak för att inte låta kreativiteten begränsas av ett formaliserat ramverk. Erfarenheter från UKÄs tematiska utvärdering av hållbar utveckling visar att lärosäten med både stark vetenskaplig och utbildningsmässig profil inom ett

område kan ges underkända betyg i en processfokuserad utvärdering. I ett sådant läge är det kringverksamheten i stället för kärnverksamheten som bedöms, och den prioriteringen är inte rimlig.

När det gäller hur själva utvärderingen skulle genomföras har rapporten låg grad av konkretisering, en följd av att det saknas en etablerad standard för utvärdering av kvalitetsarbete inom forskningen. Rapporten menar därför också att det behövs ett vidare metodutvecklingsarbete, bl. a. för att ta fram lämpliga bedömningsgrunder. Det återstår därmed att ta ställning till ett slutgiltigt förslag. Det har funnits signaler från UKÄ att sektorn själv ska ta fram riktlinjer och bedömningsgrunder för utvärderingsarbetet. Detta kan vara bra men sådana kriterier riskerar att bli uddlösa om de utgör resultatet av en konsensus, en minsta gemensam nämnare, från den stora och heterogena grupp av universitet och högskolor som tillsammans formar SUHF. Det kan också ifrågasättas om kriterier för utvärdering verkligen ska utformas av de som själva ska utvärderas.

Vaga och föga förpliktande beskrivningar av utvärderingsmål skulle göra bedömningarna starkt beroende av sammansättningen av utvärderingsgrupperna. Det är en grannliga uppgift att utvärdera kvalitetsarbetet vid ett helt lärosäte, särskilt om verksamheten är heterogen och rymms inom flera olika fakulteter.

Även om detaljer i granskningsarbetet saknas menar Vetenskapsakademien att rapporten fäster alltför stor vikt på forskarutbildningen som en indikator på forskningskvalitet. Denna är förvisso en av många komponenter i forskningens vardag men hur och i vilken omfattning forskarutbildning bedrivs varierar stort mellan områden. I rapporten gör UKÄ dessutom bedömningen att forskning redan idag granskas i tillräcklig omfattning inom komponenterna examenstillståndsprovning och utbildningsutvärdering.

Riktigt märkligt är förslaget att som sanktionsmedel för de lärosäten som får underkänt i sitt kvalitetssäkringsarbete inom forskningen införa tätare utvärderingar av forskarutbildningen. Enligt ovan är det svårt att se att det skulle leda till ett förbättrat kvalitetsarbete kopplat till forskningen vid ett lärosäte. Dessutom ger det utvärderingarna karaktären av straffutdömande i stället för att vara kvalitetsdrivande, vilket torde vara direkt kontraproduktivt.

Den vetenskapliga processen är nyansrik och komplex. Den finns därför stor risk att utvärdering av kvalitetssäkring på lärosätetsnivå blir ett alltför trubbigt instrument. De viktigaste förutsättningarna för forskning av hög kvalitet finns i den lokala forskningsmiljön. Där spelar en rad faktorer in som svårigen kan granskas i en lärosätesövergripande utvärdering. Det kan t.ex. gälla seminariekultur, internationellt utbyte, det vetenskapliga samtalet, kritisk storlek, positiv återkoppling och det faktiska jämställdhetsarbetet. Det är decentraliserade processer (och förebilder) som i praktiken spelar roll. I den föreslagna modellen riskerar forskningens kvalitetsarbete att reduceras till att "bocca av rutor och gå vidare".

En särskild aspekt som Vetenskapsakademien menar borde betonas i ett kommande utvärderingsarbete är kvalitetssäkring av lärosätenas processer för rekrytering och befordran. Till syvende och sist är det forskarkollektivets sammansättning som utgör den grundläggande förutsättningen för forskning av hög kvalitet. Transparenta och breda utlysningar, extern

(internationell) sakkunniggranskning, rekryteringsgrupper med ämnesdjup och reella befodringsribbor är exempel på faktorer som generellt sett gynnar forskningens kvalitet.

Vi tror också att tematiska utvärderingar av forskningsområden skulle vara mer kvalitetsdrivande än de processinriktade utvärderingar på lärosätetsnivå som föreslås i rapporten. Jämförelser stimulerar (se t.ex. sjukvårdens öppna kvalitetsregister och sammanställningarna i boken 'Det svenska forskningslandskapet') och ett sådant upplägg skulle ge lärosätetsledningarna vägledning i hur man står sig, och vid behov incitament till utveckling, inom olika ämnen i förhållande till andra universitet och högskolor.

I slutändan är frågan om lärosätena förmår att utvärdera sina egna verksamheter och har kraft att genomföra kvalitetsfrämjande åtgärder. Frågan är också om förslagen i rapporten verkligen skulle höja kvaliteten på svensk forskning. Vetenskapsakademien menar därför att forskningens resultat behöver ges ökat utrymme i UKÄs granskning. Användningen av redan uppbyggda granskningskanaler som t.ex. Vetenskapsrådet vore ett både bra och resursbesparande sätt därvidlag. Det tål att påminnas om att forskningen redan har ett inbyggt och globalt välförankrat kvalitetssäkringssystem i form av peer review. Det är utfallet av detta som den statliga tillsynen borde genomlysa. Det finns ingen anledning att bygga upp ytterligare ett utvärderingssystem för svensk akademisk forskning.

Beslut i detta ärende har fattats av ständige sekreteraren efter förberedande arbete av Kungl. Vetenskapsakademiens kommitté för forskningspolitiska frågor under ledning av ordföranden Hans Ellegren.

Göran K. Hansson
Ständig sekreterare